

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 2020

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ

(1) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

- A) Ατομικός και αφηρημένος χαρακτήρας κανόνα δικαίου που επιβάλλει τον περιορισμό;
- π.χ. Γήπεδο Φιλαδέλφειας: προβλήματα με ατομικές διοικητικές πράξεις → ψήφιση νόμου που αφορούσε μόνο αυτήν την περίπτωση → αντισυνταγματικός
- B) Θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος;
- π.χ. Ελευθερία κίνησης: θα μείνεις σπίτι επ'αόριστον, μέχρι να σου πω να βγεις
- Γ) Εξυπηρετείται σκοπός δημοσίου συμφέροντος (πρέπει να προβλέπεται στο Σύνταγμα);
- π.χ. Προστασία του περιβάλλοντος (Σ.24§1), προστασία της δημόσιας υγείας (Σ.21§3)
- Δ) Τηρείται η αρχή της αναλογικότητας;
- (α) Προσφορότητα/καταλληλότητα: ο δικαστής δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον νομοθέτη, επομένως εξετάζει μόνο αν το μέτρο είναι προδήλως απρόσφορο, δηλαδή αν είναι τελείως άσχετο με τον επιδιωκόμενο σκοπό, αν με άλλα λόγια δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ μέτρου και σκοπού
 - ο π.χ. Η απαγόρευση του δικτύου 5G προκειμένου να εξασφαλιστεί η υγεία των πολιτών είναι προδήλως απρόσφορο μέτρο
 - (β) Αναγκαιότητα: εξετάζουμε αν υπήρχαν άλλα ηπιότερα μέτρα για την επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος
 - ο π.χ. Θα μπορούσαν οι συντάξεις να είχαν υποστεί μικρότερες περικοπές;
 - (γ) Stricto sensu αναλογικότητα: στάθμιση κόστους και οφέλους, το μέτρο δεν είναι εν στενή έννοια αναλογικό αν το κόστος είναι δυσανάλογα υψηλό σε σχέση με το όφελος
 - ο π.χ. Αν στις δημόσιες υπηρεσίες όλα γίνονται πλέον ηλεκτρονικά, με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος (Σ.24§1), το κόστος θα είναι δυσανάλογο, διότι υπάρχουν πολλοί πολίτες μη εξοικειωμένοι (προσβολή Σ.20 και Σ.10)

(2) ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Παραλλαγή του (1). Ο περιορισμός προβλέπεται ήδη στο συνταγματικό άρθρο το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα. Το Κράτος δρα για να επαναφέρει τον φορέα του δικαιώματος στο πλαίσιο που ορίζει το Σύνταγμα. Δεν τίθεται εδώ ζήτημα δημόσιου συμφέροντος.

- π.χ. Σ.13§2 θρησκευτική λατρεία (δικαίωμα), δημόσια τάξη και χρηστά ήθη (περιορισμός)

(3) ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Στόχος η στάθμιση και η πρακτική εναρμόνιση. Δεν υπάρχει δικαίωμα ιεραρχικά ανώτερο του άλλου, όλα είναι ίσης τυπικής αξίας. Αυτό που επιδιώκεται είναι να ικανοποιηθούν και τα δύο δικαιώματα εξίσου. Ad hoc στάθμιση.

- π.χ. Ροτόντα Θεσσαλονίκης: Κτήριο με πολλές χρήσεις που σήμερα θεωρείται πολιτιστικό μνημείο. Όταν αναστηλώθηκε, η Εκκλησία της Ελλάδος ζήτησε να ξαναγίνει εκκλησία, διότι κάποια στιγμή λειτούργησε ως τέτοια. Πολιτιστικοί σύλλογοι είπαν ότι κάτι τέτοιο θα αλλοίωνε τη φυσιογνωμία του. → Σύγκρουση Σ.13§1 (θρησκευτική λατρεία) και Σ.24§1 (πολιτιστικό περιβάλλον). Μέση λύση: Αποφασίστηκε η Ροτόντα να λειτουργεί κάποιες συγκεκριμένες Κυριακές του χρόνου ως εκκλησία, χωρίς όμως να αλλάξει η φυσιογνωμία του κτηρίου.

(4) ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΠΥΡΗΝΑ

Παραλλαγή του (3). Προσβάλλεται ο πυρήνας ενός δικαιώματος με την άσκηση του άλλου. Δεν τίθεται ζήτημα πρακτικής εναρμόνισης. Υπάρχει ξεκάθαρη παραβίαση του δικαιώματος.

- π.χ. φωτογράφιση σεξουαλικής ζωής διάσημου προσώπου: σύγκρουση μεταξύ αφενός Σ.9§1 και αφετέρου Σ.14§1 και Σ.5Α§1 – δεν χωρεί στάθμιση, γιατί η ερωτική ζωή βρίσκεται στον πυρήνα της ιδιωτικής ζωής και εδώ παραβιάζεται

(5) ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΚΟΠΩΝ

Παραλλαγή του (3). Ίδια μεθοδολογία με τη σύγκρουση δικαιωμάτων, αλλά εδώ αφορά σκοπούς του Κράτους.

- π.χ. στάθμιση μεταξύ Σ.24 (προστασία περιβάλλοντος) και Σ.106 (ανάπτυξη εθνικής οικονομίας)

(6) ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η αρχή της ισότητας επιβάλλει όμοια μεταχείριση ουσιωδώς όμοιων καταστάσεων και ανόμοια μεταχείριση ανόμοιων καταστάσεων. Διαταράσσεται όταν αδικαιολόγητα δίνεται ένα προνόμιο (π.χ. επίδομα) ή επιβάλλεται ένα βάρος (π.χ. φόρος) σε έναν και όχι σε άλλον.

- π.χ. η πρόβλεψη ενιαίου ύψους για εισόδο στις στρατιωτικές σχολές για άντρες και γυναίκες παραβιάζει την αρχή της ισότητας, διότι κατά τεκμήριο οι γυναίκες είναι πιο κοντές και άρα αποκλείονται περισσότερες – έμμεση διάκριση

Πρώτα ψάχνουμε αν οι καταστάσεις είναι όμοιες ή ανόμοιες σχετικά με τη ρύθμιση που κρίνεται (δηλαδή ποια είναι η ratio της ρύθμισης, γιατί θεσπίστηκε). Αν κρίνουμε ότι οι καταστάσεις είναι όμοιες και η μεταχείριση ανόμοια, ακολουθούμε την ίδια μέθοδο με τον έλεγχο συνταγματικότητας περιορισμού (αφού πρόκειται για απόκλιση από το Σ.4§1).

- π.χ. Το επίδομα τέκνων δίνεται σε όσους έχουν τέκνα. Ratio της ρύθμισης είναι η οικονομική ενίσχυση και ελάφρυνση των οικογενειών και η ενίσχυση της τεκνοποιίας. Επομένως, συγκρίνουμε τις οικογένειες που έχουν τέκνα.
 - Όταν το επίδομα τέκνου δίνεται μόνο σε οικογένειες με φυσικά και όχι θετά τέκνα, εισάγεται ανόμοια μεταχείριση όμοιων καταστάσεων (δεν ενδιαφέρει ο τρόπος απόκτησης του τέκνου). Άρα υπάρχει άμεση παραβίαση της αρχής της ισότητας.
 - Είναι διαφορετικό αν το επίδομα τέκνων δίνεται σε όλους μεν, αλλά δίνεται και κάτι παραπάνω στην πολύτεκνη οικογένεια. Εδώ δεν είναι όμοιες οι καταστάσεις (άλλο να έχεις ένα τέκνο και άλλο περισσότερα). Αλλά αν υποστηρίξουμε ότι είναι όμοιες οι καταστάσεις και ανόμοια η μεταχείριση, ακολουθούμε τη μέθοδο του περιορισμού δικαιώματος. Εδώ υπάρχει δημόσιος σκοπός (Σ.21§2, Σ.21§5), άρα θεμιτή η απόκλιση από την αρχή της ισότητας.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 1

Σε νόμο με τίτλο «Αναμόρφωση των δημόσιων οικονομικών και της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας» προβλέπονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: **α)** Επιβάλλεται για όλους ενιαίος φόρος εισοδήματος 20% από το πρώτο ευρώ. **β)** Η κατώτατη σύνταξη ορίζεται στα 100 ευρώ μηνιαίως. **γ)** Δημοσιοποιούνται στο διαδίκτυο τα ονόματα όλων ανεξαιρέτως των οφειλετών του Δημοσίου οποιαδήποτε κι αν είναι η οφειλή τους. **δ)** Εξουσιοδοτούνται οι Υπουργοί Οικονομικών και Παιδείας να επιβάλουν πλαφόν στα δίδακτρα των ιδιωτικών σχολείων. **ε)** Όσοι είναι πάνω από 25 ετών απαγορεύεται να συμμετάσχουν στις πανελλήνιες εξετάσεις για την εισαγωγή στις Νομικές Σχολές, λόγω της υπερπληθώρας των δικηγόρων. **στ)** Απαγορεύεται στους δημοσίους υπαλλήλους να ασκούν οποιαδήποτε άλλη οικονομική δραστηριότητα, όσοι δε νομίμως ασκούσαν μέχρι σήμερα οφείλουν να την παύσουν μέσα σε δύο ημέρες από τη δημοσίευση του νόμου στο ΦΕΚ. Αναδείξατε τα ζητήματα συνταγματικού δικαίου που ανακύπτουν.

α) Αντισυνταγματικό. Αντίκειται στην αναλογική ισότητα Σ.4§5 (συμμετοχή καθενός στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις του).

β) Σ.21§5 κατοχύρωση δικαιώματος στην κοινωνική ασφάλιση. Αντισυνταγματικό. Αντίκειται στην αξία του ανθρώπου Σ.2§1. Ο άνθρωπος εισέρχεται σε μια ηλικία αντιπαραγωγική που δεν μπορεί να δουλέψει.

γ) Επιχειρηματολογία Δημοσίου: Κάποιος που δεν εκπληρώνει τις φορολογικές υποχρεώσεις του προς το Δημόσιο, κατ'επέκταση βλάπτει το κοινωνικό σύνολο. Επομένως, πρέπει να το γνωρίζει το κοινωνικό σύνολο.

Αντίλογος (ΑΠΔΠΧ) – σύγκρουση με Σ.9Α

- (1) Όχι δημοσιοποίηση για μικρές οφειλές (αρχή αναλογικότητας, επαχθές μέσο)
- (2) Όχι για οφειλές ανεπίδεκτες εισπράξεως (όταν δηλαδή κάποιος αποδεδειγμένα δεν μπορεί να πληρώσει, απρόσφορο μέσο)
- (3) Όχι όταν η νομιμότητα της οφειλής εκκρεμεί (παραβίαση «τεκμηρίου αθωότητας» εν ευρεία εννοία: πρέπει πρώτα να τελεσιδικήσει η απόφαση που κρίνει ότι υπάρχει οφειλή)

δ) ΣτΕ: Συνδυασμός Σ.16§1 και Σ.5§1. Είναι συνταγματικό να τεθεί πλαφόν στα δίδακτρα ιδιωτικών σχολείων. Ακόμα και στις περιπτώσεις ιδιωτικών σχολείων, υπάρχει σύνδεση με το δημόσιο αγαθό της εκπαίδευσης. Δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική εκπαίδευση ως οποιαδήποτε οικονομική επιχείρηση, λόγω της δημόσιας πτυχής της παροχής εκπαίδευσης. Όμως, δεδομένης της συνταγματικής κατοχύρωσης της οικονομικής ελευθερίας, το πλαφόν πρέπει να εξασφαλίζει τα έξοδα του σχολείου συν ένα εύλογο περιθώριο κέρδους. Πρόκειται για επιχειρηματική δραστηριότητα που ασκείται από ιδιώτες. [Το ίδιο ισχύει και για τις επιχειρήσεις στον τομέα της υγείας. Υπάρχει αντίστοιχη νομολογία ως προς τα νοσήλια ιδιωτικών κλινικών.]

ε) Δικαίωμα εισαγωγής – αρχή της αξιοκρατίας και της ίσης πρόσβασης όλων των πολιτών στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Σ.16). Η διαφύλαξη των συντεχνιακών συμφερόντων (αυτών που ήδη ασκούν ένα επάγγελμα) δεν αποτελούν θεμιτό λόγο για τον περιορισμό της οικονομικής

ελευθερίας άλλων προσώπων που θέλουν να εισέλθουν στο επάγγελμα. Υπάρχει και παραβίαση της αρχής της ισότητας υπό την ειδικότερη έκφανση της αρχής της αξιοκρατίας.

στ) Κατά τον ΥπαλλΚ επιτρέπεται με ειδική άδεια. Πάντως, τέτοιος νόμος είναι συνταγματικός. Όμως, οποιοσδήποτε περιορισμός πρέπει να τηρεί, εκτός από την αρχή της αναλογικότητας, και την αρχή της δικαιολογημένης/προστατευόμενης εμπιστοσύνης, ως ειδικότερη έκφανση της αρχής του κράτους δικαίου (Σ.25§1). Επομένως, όταν το Κράτος προβαίνει στη θέσπιση ρυθμίσεων που περιορίζουν την οικονομική ελευθερία, πρέπει να μην το κάνει αιφνίδια και άμεσα, ώστε να μην δημιουργήσει προβλήματα σε αυτούς.

Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο: Σε τέτοιες περιπτώσεις θα πρέπει να υπάρχει μια μεταβατική ρύθμιση που επιβάλλεται συνταγματικά για λόγους προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αρχής της αναλογικότητας

Μπορεί να γίνει αυτό, είναι όμως αντισυνταγματικός κατά το μέτρο που προβλέπει την άμεση ισχύ του (από τη δημοσίευση στο ΦΕΚ) χωρίς να προβλέπει μεταβατική ρύθμιση, για να δοθεί η ευκαιρία σε όσους έχουν άδεια να προσαρμόσουν τη ζωή τους στις ήδη ανειλημμένες υποχρεώσεις.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 2

Κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου, λόγω της αυξημένης τουριστικής κίνησης, ψηφίζεται νόμος με αντικείμενο τη ρύθμιση της οργανωμένης κατασκήνωσης (κάμπινγκ), τη λειτουργία των καταστημάτων τις Κυριακές και την απαγόρευση του καπνίσματος σε χώρους υγειονομικού ενδιαφέροντος. Ειδικότερα:

α) Ως προς το ελεύθερο κάμπινγκ, το νομοσχέδιο προβλέπει ότι απαγορεύεται η εγκατάσταση σκηνών και η στάθμευση τροχόσπιτων σε αρχαιολογικούς χώρους, αιγιαλούς, παραλίες και κοινόχρηστους χώρους.

β) Για τη λειτουργία των καταστημάτων τις Κυριακές, προβλέπεται ότι θα επιτρέπεται πιλοτικά για ένα χρόνο η προαιρετική λειτουργία των εμπορικών καταστημάτων όλες τις Κυριακές του χρόνου σε προκαθορισμένες περιοχές όπου παρατηρείται μεγάλη τουριστική κίνηση. [βλ. ΣτΕ 100/2017]

γ) Σχετικά με την απαγόρευση του καπνίσματος, απαγορεύτηκε πλήρως το κάπνισμα και η κατανάλωση προϊόντων καπνού σε όλα τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος. Στην αιτιολογική έκθεση σημειώνεται ότι η πλήρης απαγόρευση υιοθετείται λόγω της αναποτελεσματικότητας προηγούμενων νομοθετημάτων που προέβλεπαν μόνο μερική απαγόρευση του καπνίσματος στους ανωτέρω χώρους. Ο Α, ιδιοκτήτης καταστήματος υγειονομικού ενδιαφέροντος και καπνιστής, διαβλέποντας ότι η εφαρμογή της νέας νομοθεσίας θα οδηγήσει σε μεγάλη διαρροή της πελατείας του, αποφασίζει να προσφύγει στη δικαιοσύνη. Καταφέρνει, μάλιστα, να πείσει τους φίλους του Β και Γ, θαμώνες του καταστήματος και φανατικούς καπνιστές, να συνδράμουν στον δικαστικό του αγώνα. [βλ. ΣτΕ 4171/2012]

α) Είναι περιορισμός που τίθεται με κανόνα δικαίου γενικού και αφηρημένου χαρακτήρα. Περιορίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Σ.5§1), διότι απαγορεύεται η ανάπτυξη των βιοτικών λειτουργιών στους χώρους αυτούς. Δεν είναι το δικαίωμα

της ελευθερίας κίνησης (ελεύθερα κινείσαι στους χώρους αυτούς) και εγκατάστασης (για να περιορίζεται αυτό, πρέπει να προβλέπονται οι χώροι ως εγκατάστασης), ούτε της κατοικίας. Δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, διότι υπάρχουν εναλλακτικές: το οργανωμένο κάμπινγκ. Ο πυρήνας θα θιγόταν αν απαγορευόταν πάντα και παντού το κάμπινγκ. Εδώ, απαγορεύεται μόνο το ελεύθερο κάμπινγκ σε συγκεκριμένους χώρους. Ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετείται είναι η προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού (Σ.24§1).

Ως προς την αρχή της αναλογικότητας, το μέτρο δεν είναι προδήλως απρόσφορο, δηλαδή τελείως άσκοπο με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Το μέτρο δεν είναι αναγκαίο, διότι υπάρχουν άλλα ηπιότερα μέτρα (π.χ. πρόστιμα, περιορισμένος αριθμός ατόμων σε κάθε χώρο, περιορισμένη διάρκεια). [Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι είναι αναγκαίο μέτρο, λόγω της αρχής της πρόληψης, ή ότι στο παρελθόν λήφθηκαν ηπιότερα μέτρα χωρίς αποτέλεσμα (αυτό καλύτερα να δίνεται από το πρακτικό).] Το μέτρο είναι *stricto sensu* αναλογικό, διότι το κόστος (περιορισμός του κάμπινγκ σε συγκεκριμένους χώρους) είναι μικρότερο από το όφελος (προστασία του περιβάλλοντος). [Και εδώ μπορεί να υποστηριχθεί το αντίθετο.]

β) Γενικός και αφηρημένος χαρακτήρας κανόνα δικαίου. Περιορισμός Σ.5§1 (οικονομική ελευθερία), Σ.21§1 (οικογένεια), Σ.13§1 (θρησκευτική λατρεία). Η Κυριακή είναι μια μέρα που ο πολίτης έχει οργανώσει έτσι ώστε να την αφιερώνει στον εαυτό του και στην οικογένειά του (τα παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο κτλ.). Είναι μέρα ανάπαυσης. Επίσης, στον ανωτέρω νόμο δεν προβλέπεται άλλη μέρα ανάπαυσης. Παρά το προαιρετικό του μέτρου, υπάρχει και ο ελεύθερος ανταγωνισμός, άρα στην πράξη δεν είναι τόσο προαιρετικό. Σε κάθε περίπτωση, αν ο εργοδότης αποφασίσει τη λειτουργία της επιχείρησης, οι εργαζόμενοι δεν έχουν επιλογή. Άρα θίγεται ο πυρήνας των δικαιωμάτων.

Αν θεωρηθεί ότι δεν θίγεται ο πυρήνας (προαιρετικό μέτρο κτλ.), αναζητούμε τον σκοπό δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετείται με το μέτρο. Κατά μια άποψη είναι η ενίσχυση των τουριστικών επιχειρήσεων και η τόνωση της οικονομίας, της τουριστικής βιομηχανίας κτλ., βάσει του Σ.106§1. Υπάρχει, όμως, και το Σ.106§2. Μεγάλη κουβέντα αν το δημοσιονομικό συμφέρον είναι δημόσιο συμφέρον (πριν το 2012 υπήρχε πάγια νομολογία που υποστήριζε ότι δεν είναι). Το κέρδος ορισμένων επιχειρήσεων δεν είναι σκοπός δημοσίου συμφέροντος.

Αν δεχτούμε ότι υπάρχει σκοπός δημοσίου συμφέροντος, προχωράμε στην αρχή της αναλογικότητας. Τονώνεται η εθνική οικονομία αν λειτουργούν όλα τα καταστήματα συνέχεια, άρα το μέτρο δεν είναι προδήλως απρόσφορο. Δεν είναι όμως αναγκαίο διότι υπάρχουν άλλα ηπιότερα μέτρα (π.χ. όχι όλες τις Κυριακές αλλά μόνο κατά τις περιόδους που υπάρχει αυξημένη τουριστική κίνηση, περιορισμένο ωράριο). Το μέτρο δεν είναι *stricto sensu* αναλογικό, διότι δεν έχουν όλες οι επιχειρήσεις το ίδιο όφελος, αλλά και το κόστος είναι μεγάλο: δεν θα υπάρχει η Κυριακή ως μέρα ανάπαυσης.

γ) Γενικός και αφηρημένος χαρακτήρας κανόνα δικαίου. Περιορισμός του Σ.5§1 (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) για τους Α, Β και Γ που είναι καπνιστές και του Σ.5§1 (οικονομική ελευθερία) για τον Α που είναι και επιχειρηματίας. Δεν θίγεται ο πυρήνας του Σ.5§1 (δεν απαγορεύτηκε πάντα και παντού το κάπνισμα, ούτε η απώλεια πελατείας λόγω του μέτρου θίγει στον πυρήνα την οικονομική ελευθερία). Εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος οι Σ.21§3 (δημόσια υγεία) και Σ.22§5 (μη επιβάρυνση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης).

Αρχή αναλογικότητας:

- Προσφορότητα: όχι προδήλως απρόσφορο μέτρο, γιατί υπάρχουν ιατρικά δεδομένα που συνδέουν ξεκάθαρα το κάπνισμα με τις επιπτώσεις στην υγεία των καπνιστών και των παθητικών καπνιστών
- Αναγκαιότητα: αναγκαίο μέτρο, γιατί σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση εφαρμόστηκαν ηπιότερα μέτρα που δεν ήταν αποτελεσματικά
- Stricto sensu αναλογικότητα: μέτρο εν στενή εννοία αναλογικό, γιατί το μόνο κόστος είναι οι καπνιστές να βγαίνουν έξω για να καπνίσουν

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 3

Σε μεσημεριανή εκπομπή, ο τηλεοπτικός σταθμός X παρουσίασε ρεπορτάζ με εικόνες από την ερωτική ζωή της τηλεπαρουσιάστριας Ψ που είχαν ληφθεί από απόσταση σε πισίνα ιδιωτικής έπαυλης. Ταυτόχρονα, διάφορα πρόσωπα που βρίσκονταν στο στούντιο προέβαιναν σε χλευαστικά σχόλια σχετικά με τις επιλογές της Ψ στον προσωπικό της βίο. Κατόπιν τούτου, το ΕΣΡ κάλεσε τον σταθμό να εκφράσει τις απόψεις του εντός 24 ωρών. Οι εκπρόσωποι του σταθμού δεν υπέβαλαν οποιοδήποτε έγγραφο και το ΕΣΡ αποφάσισε την επιβολή προστίμου στον σταθμό X λόγω προσβολής του ιδιωτικού βίου της Ψ. Οι εκπρόσωποι του σταθμού υποστηρίζουν ότι απολύτως δικαιολογημένα παρουσιάστηκε το ρεπορτάζ σχετικά με την προσωπική ζωή της Ψ ενόψει του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος του κοινού σε όλα τα ζητήματα που αφορούν μία τηλεοπτική προσωπικότητα όπως η Ψ. Είναι βάσιμος ο ισχυρισμός του τηλεοπτικού σταθμού X;

Σύγκρουση δικαιωμάτων και πρακτική εναρμόνιση – άρθρα που καλούνται σε εφαρμογή:

- Ψ: Σ.9§1 (ερωτική ζωή, ιδιωτική ζωή, εύλογη προσδοκία ιδιωτικότητας στην ιδιωτική έπαυλη), Σ.5§1 (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, ερωτική ζωή), Σ.2§1 (αξία του ανθρώπου, χλευαστικά σχόλια)
- X: Σ.14§1 (ελευθερία της έκφρασης), Σ.5Α§1 (δικαίωμα στην πληροφόρηση), Σ.15§2 (τηλεοπτική εκπομπή, ποιοτική στάθμη)

Δεν τίθεται ζήτημα στάθμισης ως προς το Σ.9§1. Θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Ο δημοσιογράφος και το πάνελ παραβίασαν εσκεμμένα τον ιδιωτικό βίο της Ψ. Κατά το ΣτΕ, η ερωτική ζωή του ατόμου βρίσκεται στον πυρήνα της ιδιωτικής ζωής, επομένως δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο πληροφόρησης. Δεν τίθεται επίσης στάθμιση μεταξύ Σ.5§1 και Σ.2§1 αφενός και Σ.14§1 και Σ.5Α§1, διότι τα τελευταία υποχωρούν πλήρως μπροστά στην ερωτική ζωή.

Σημειώνεται ότι το Σ.9§1, το Σ.5§1 (ως προς την ερωτική ζωή) και το Σ.2§1 αναπτύσσουν άμεση τριτενέργεια.

Ως προς το Σ.15§2 τίθεται ζήτημα εξασφάλισης της ποιοτικής στάθμης της εκπομπής. Αφορά την άσκηση της ελευθερίας έκφρασης μέσω της τηλεόρασης.

[Θα μπορούσαμε να προβούμε σε μια στάθμιση αν η Ψ έπινε καφέ με μια φίλη της με την οποία ήταν τσακωμένη και τα ξαναβρήκαν (πάλι πάντως θα υπήρχε παραβίαση του Σ.9§1), ή αν η πισίνα ήταν δημόσια. Βέβαια πάλι δεν θα ήταν ανεκτά τα χλευαστικά σχόλια.]

ΕΣΔΑ 8§1 (ιδιωτική ζωή) και ΕΣΔΑ 10 (ελευθερία έκφρασης και τύπου) – το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη 5 παραμέτρους/μεταβλητές:

- Συμβολή της πληροφορίας σε διάλογο γενικού ενδιαφέροντος (όχι απλό κουτσομπολιό)
- Δημοσιότητα προσώπου (άλλο ο διάσημος ηθοποιός και άλλο η γυναίκα του που δεν περιμένει να τη φωτογραφίσουν)
- Προηγθείσα επικοινωνία πριν τη δημοσίευση (δεν ταυτίζεται με τη συναίνεση)
- Περιεχόμενο πληροφορίας
- Περιστάσεις λήψης πληροφορίας των εικόνων (π.χ. φωτογράφιση με κρυφή κάμερα)

[3 επίπεδα προσβολής δικαιωμάτων προσώπων

- (1) Δημόσιο πρόσωπο – πιο ανεκτικό στην προσβολή των Σ.5§1 και Σ.2§1 (π.χ. σάτιρα)
- (2) Πρόσωπο της επικαιρότητας – ανεκτικό αλλά όχι όσο το δημόσιο πρόσωπο
- (3) Άσημο πρόσωπο – μη ανεκτικό]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 4

Με απόφαση της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ), επιβλήθηκε εις βάρος τηλεοπτικού σταθμού πρόστιμο ύψους 100.000 ευρώ για παράβαση της νομοθεσίας περί απορρήτου των επικοινωνιών. Η παράβαση συντελέστηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό με τη χρήση υλικού μαγνητοφωνημένης συνομιλίας μεταξύ ενός διπλωμάτη, ο οποίος συμμετείχε στο παρελθόν σε διαπραγματεύσεις με την Βόρεια Μακεδονία αναφορικά με την αναγνώριση της χώρας αυτής με άλλο όνομα, και ενός δημοσιογράφου του σταθμού. Από τη συνομιλία αυτή προκύπτουν σημαντικές πληροφορίες για το ζήτημα. Ο διπλωμάτης καταγγέλλει ότι η μετάδοση έγινε χωρίς τη συναίνεσή του και ο τηλεοπτικός σταθμός γνώριζε την προέλευση του υλικού (ότι δηλαδή ήταν αποτέλεσμα παράνομης μαγνητοφώνησης). Είναι θεμιτή η μετάδοση της συγκεκριμένης συνομιλίας από τον τηλεοπτικό σταθμό;

Δεν μας ενδιαφέρει ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος – πρόκειται για δύο ιδιώτες που ασκούν τα δικαιώματά τους και υπάρχει σύγκρουση – δεν συμμετέχει το Κράτος – τα δικαιώματα περιορίζονται μόνο από το Κράτος (με ουσιαστικό νόμο π.χ. και με Υπουργική Απόφαση)

Δικαιώματα που συγκρούονται και άρθρα που καλούνται σε εφαρμογή:

- Διπλωμάτης: Σ.19§1 (μαγνητοφώνηση συνομιλίας), Σ.19§3 (μετάδοση συνομιλίας) – όχι Σ.15§2 γιατί το πρόστιμο δεν επιβλήθηκε από το ΕΣΡ
- Τηλεοπτικός σταθμός: Σ.5Α§1 (ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος), Σ.14§1

Τίθεται ζήτημα στάθμισης; Όχι, το Σ.19 θίγεται στον πυρήνα του (δημοσιοποίηση συνομιλίας χωρίς συναίνεση). Ο ιδιώτης εσκεμμένα παραβίασε το απόρρητο των επικοινωνιών. Δεν μας ενδιαφέρει ότι το ζήτημα είναι δημοσίου ενδιαφέροντος.

[Αν ο διπλωμάτης είχε δώσει τη συναίνεσή του (όχι αν είχε ενημερωθεί και δεν είχε συμφωνήσει), δεν θα ετίθετο ζήτημα στάθμισης.]

[Θα μπορούσε να τεθεί ζήτημα στάθμισης, επειδή πρόκειται για ζήτημα κοινού ενδιαφέροντος (Σ.5Α§1 πληροφόρηση του κοινού), εάν:

- Η πληροφορία προερχόταν από άλλη πηγή και δεν προέβαινε στην παραβίαση ο ίδιος ο δημοσιογράφος, αλλά απλά τη μετέδιδε
- Ο δημοσιογράφος παρέθετε με δικά του λόγια τμήμα της συνομιλίας
- Ο δημοσιογράφος δεν δημοσίευε το όνομα του διπλωμάτη]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 5

Με νόμο που ψηφίστηκε από τη Βουλή εξαιρέθηκαν από την κατεδάφιση για λόγους προαγωγής της τουριστικής ανάπτυξης οικοδομικά συγκροτήματα ξενοδοχειακών επιχειρήσεων που είχαν ανεγερθεί και λειτουργούσαν από δεκαετίας σε αναδασωτέες δασικές εκτάσεις. Σωματείο για την προστασία του περιβάλλοντος θέλει να στραφεί κατά του νόμου και να ζητήσει την κήρυξη των παραπάνω νομοθετικών ρυθμίσεων ως αντισυνταγματικών. Κρίνεται το επιχείρημα του σωματείου.

Σύγκρουση και στάθμιση δημοσίων σκοπών και άρθρα που καλούνται σε εφαρμογή

- Σ.24 (προστασία του περιβάλλοντος, οικολογική ισορροπία και βιώσιμη ανάπτυξη)
- Σ.106 (εθνική οικονομική ανάπτυξη, εκμετάλλευση φυσικών πόρων της χώρας, δημοσιονομικοί σκοποί, τουρισμός)
- Θα μπορούσε να αναφερθεί και το Σ.22§1 (εργασία, μια ενδεχόμενη κατεδάφιση θα ανέτρεπε τον εργασιακό βίο των εργαζομένων)

[Δεν πρόκειται για περίπτωση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, αλλά για κατεδάφιση παράνομων ξενοδοχείων.]

Δεν θίγεται ο πυρήνας κάποιου από τα δύο δικαιώματα (π.χ. δεν καταλήφθηκε όλη η αναδασωτέα έκταση). Επομένως, παραθέτουμε προτάσεις για την εκπλήρωση όλων των σκοπών δημοσίου συμφέροντος. Θα μπορούσαν να επιβληθούν περαιτέρω υποχρεώσεις στα ξενοδοχεία σε λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος (π.χ. πυροπροστασία, δενδροφύτευση, αγροτουριστικός χαρακτήρας, αντισταθμιστικά οφέλη όπως η μείωση εκτάσεων προς οικοδόμηση σε άλλες περιοχές).

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 6

Για την ανέγερση ναού οποιουδήποτε δόγματος απαιτείται προηγούμενη άδεια του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ορίζεται επιπλέον ότι ο Υπουργός δεν χορηγεί τη σχετική άδεια εάν κρίνει ότι δεν συντρέχουν ουσιαστικοί λόγοι που δικαιολογούν την ανέγερση ναού σε συγκεκριμένη περιοχή. Οι πιστοί ορισμένου χριστιανικού δόγματος υποβάλλουν αίτηση για τη χορήγηση άδειας ανέγερσης ναού στην πόλη Χ. Ο Υπουργός απορρίπτει την αίτηση με την αιτιολογία ότι δεν υφίσταται πραγματική ανάγκη για τη λειτουργία ναού στην πόλη δεδομένου ότι οι πιστοί του εν λόγω δόγματος

μπορούν να ασκήσουν τα λατρευτικά τους καθήκοντα στο ναό του ίδιου δόγματος της γειτονικής πόλης. Ποιους ισχυρισμούς θα μπορούσαν να προβάλουν οι αιτούντες;

Σε εφαρμογή καλείται το Σ.13§2 (θρησκευτική λατρεία). Αποθετικός εννοιολογικός προσδιορισμός του δικαιώματος: σφαίρα στην οποία δεν μπορεί να εισβάλει το κράτος + προϋποθέσεις που πρέπει να σέβεται ο φορέας του δικαιώματος. Το ίδιο το άρθρο θέτει τα συνταγματικά όρια (γνωστή θρησκεία, δημόσια τάξη, χρηστά ήθη).

- Η διοίκηση έχει δέσμια αρμοδιότητα να χορηγήσει άδεια ανέγερσης ή λειτουργίας ναού, όταν, κρίνοντας με βάση αντικειμενικά κριτήρια, καταλήγει ότι πληρούνται τα ίδια τα στοιχεία που θέτει το Σύνταγμα ως όρια άσκησης του δικαιώματος. Επομένως, ο Υπουργός δικαιούται να ελέγξει αν η θρησκεία είναι γνωστή και ότι δεν προσκρούει στη δημόσια τάξη και στα χρηστά ήθη. Εφόσον πληρούνται τα κριτήρια, υποχρεούται να χορηγήσει την άδεια.
- Ο ίδιος ο νόμος είναι αντισυνταγματικός διότι δίνει διακριτική ευχέρεια στη διοίκηση.
- [Με βάση το Σ.13§1, η θρησκευτική συνείδηση είναι απαραβίαστη – όχι περιορισμοί.]
- [Αν με βάση το πρακτικό ο Υπουργός έκρινε με διακριτική ευχέρεια, δεν θα μιλούσαμε για προσδιορισμό, αλλά για περιορισμό του δικαιώματος.]
- [Αν με βάση το πρακτικό ο Υπουργός απέρριπτε την αίτηση επειδή υπάρχει άλλος ναός στην ίδια πόλη, τότε θα ερευνούσαμε την συνταγματικότητα του περιορισμού και θα καταλήγαμε στο ότι δεν υπάρχει δημόσιος σκοπός.]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 7

Με απόφαση του προϊσταμένου της Διεύθυνσης Δασών, αποφασίστηκε η κατεδάφιση αυθαίρετης κατασκευής της Ιεράς Μητρόπολης, καθώς είχε καταλάβει έκταση ενός περίπου στρέμματος αναδασωτέας έκτασης και επ' αυτής είχε κατασκευάσει μνημείο. Η Μητρόπολη επιθυμεί να προσφύγει δικαστικά προβάλλοντας ότι η απόφαση παραβιάζει τη θρησκευτική ελευθερία και την ειδικότερη εκδοχή της ελευθερίας της λατρείας. Ευσταθεί ο ισχυρισμός αυτός;

Εννοιολογικός προσδιορισμός. Σ.13§4 (άρνηση συμμόρφωσης στους νόμους) ή Σ.13§2 (αν θεωρήσουμε ότι η μη συμμόρφωση στον πολεοδομικό νόμο προσκρούει στη δημόσια τάξη).

- Η άσκηση της λατρείας μπορεί να εμποδιστεί ή να απαγορευθεί όταν ασκείται κατά παράβαση της νομοθεσίας. Καταπάτηση αναδασωτέας έκτασης. Δεν χρειάζεται καν προσφυγή στο Σ.24.
- Εδώ το Κράτος δεν περιορίζει το δικαίωμα θρησκευτικής λατρείας, απλά το επαναφέρει στον αρχικό του προσδιορισμό
- Το Σ.13§2 προστατεύει τους πιστούς από τις αυθαίρετες παρεμβάσεις του Κράτους, δεν επιτρέπει όμως την μη συμμόρφωση στους νόμους και στο Σύνταγμα. Για παράδειγμα, δεν κατοχυρώνει δικαίωμα λατρείας σε συγκεκριμένο χώρο (π.χ. σε δάσος, στην πλατεία Συντάγματος).

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 8

Ο Α, αξιωματικός της ΕΛ.ΑΣ. σε αποστρατεία, ο οποίος απέκτησε το πτυχίο της Νομικής το 2001, ζητά να εγγραφεί στο μητρώο ασκουμένων το 2020. Η αίτηση απορρίπτεται από το ΔΣ του εν λόγω δικηγορικού συλλόγου για τους εξής λόγους: **α)** έχει παρέλθει το μέγιστο χρονικό διάστημα της πενταετίας που προβλέπεται από τον Κώδικα περί Δικηγόρων από τη λήψη του πτυχίου μέχρι την εγγραφή στο μητρώο ασκουμένων, και **β)** ο Α έχει υπερβεί το προβλεπόμενο στον ίδιο Κώδικα ηλικιακό όριο των 33 ετών. Είναι συνταγματικά ανεκτές οι διατάξεις που επικαλείται προς αιτιολόγηση της απορριπτικής του απόφασης ο δικηγορικός σύλλογος; [ΣτΕ 3516/2013]

Καλείται σε εφαρμογή το Σ.5§1 (είσοδος στο επάγγελμα). Πρόκειται για περιορισμό του δικαιώματος. Αν ο Α δεν είχε πτυχίο Νομικής, δεν θα επρόκειτο για περιορισμό.

[Δεν επικαλούμαστε μαζί το Σ.5§1 (ελεύθερο επάγγελμα) και το Σ.22§1 (εξαρτημένη εργασία). Πάντως, ακόμα κι αν πρόκειται για εξαρτημένη εργασία, ως προς την είσοδο στο επάγγελμα επικαλούμαστε το Σ.5§1.]

α) Γενικός και αφηρημένος χαρακτήρας κανόνα δικαίου: Κώδικας περί Δικηγόρων (τυπικός νόμος). Για όλους όσους αφορά η πάροδος της πενταετίας.

Πυρήνας του δικαιώματος: Κατά μία άποψη δεν θίγεται, γιατί μπορεί να ασκήσει κι άλλα επαγγέλματα. Κατά άλλη άποψη θίγεται, διότι η δικηγορία είναι το σύνηθες επάγγελμα που ασκείται με πτυχίο Νομικής.

Σκοπός δημοσίου συμφέροντος: Αν δεχθούμε ότι δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, προχωράμε στην αναζήτηση σκοπού δημοσίου συμφέροντος. Το δικηγορικό επάγγελμα θεωρείται λειτούργημα, διότι συνδέεται με την απονομή της δικαιοσύνης (Σ.87). [Αντίστοιχα το ιατρικό επάγγελμα συνδέεται με τη δημόσια υγεία.] Επομένως, είναι θεμιτό να μην έχει αποξενωθεί ο υποψήφιος δικηγόρος από τις αποκτηθείσες ειδικές επιστημονικές γνώσεις του στη Νομική. Ειδικότερη όψη της εύρυθμης απονομής της δικαιοσύνης. [Πάντως, συντεχνιακοί λόγοι δεν μπορούν να εμποδίσουν την είσοδο στο επάγγελμα.]

Αρχή αναλογικότητας:

- Προσφορότητα: Δεν είναι προδήλως απρόσφορο, διότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της αποξένωσης και του χρόνου που μεσολάβησε από τη λήψη του πτυχίου.
- Αναγκαιότητα: Δεν είναι αναγκαίο, υπάρχουν ηπιότερα μέτρα. Μεγαλύτερη άσκηση, επιμόρφωση, σεμινάρια, επιπλέον εξετάσεις.
- Εν στενή εννοία αναλογικότητα: Στάθμιση μεταξύ κόστους και οφέλους. Υπέρμετρο κόστος ο ισόβιος αποκλεισμός κάποιου από επάγγελμα που έχει σπουδάσει.

β) Γενικός και αφηρημένος χαρακτήρας κανόνα δικαίου: Κώδικας περί Δικηγόρων. Περιορισμός για όλους όσοι έχουν κλείσει τα 33 έτη.

Πυρήνας του δικαιώματος: Το ίδιο. Κατά μία άποψη δεν θίγεται, γιατί μπορεί να ασκήσει κι άλλα επαγγέλματα. Κατά άλλη άποψη θίγεται, διότι η δικηγορία είναι το σύνηθες επάγγελμα που ασκείται με πτυχίο Νομικής.

Σκοπός δημοσίου συμφέροντος: Απονομή της δικαιοσύνης με ειδικότερη έκφανση τις διανοητικές ικανότητες του δικηγόρου (ηθική και διανοητική αρτιότητα).

Αρχή αναλογικότητας:

- Προσφορότητα: Όχι, προδήλως απρόσφορο. Δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της διανοητικής αρτιότητας με την ηλικία των 33 ετών.
- Αναγκαιότητα: Το ίδιο. Δεν είναι αναγκαίο, υπάρχουν ηπιότερα μέτρα. Μεγαλύτερη άσκηση, επιμόρφωση, σεμινάρια, επιπλέον εξετάσεις.
- Εν στενή εννοία αναλογικότητα: Το ίδιο. Στάθμιση μεταξύ κόστους και οφέλους. Υπέρμετρο κόστος ο ισόβιος αποκλεισμός κάποιου από επάγγελμα που έχει σπουδάσει.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 9

Σατιρικός καλλιτέχνης (Τζίμης Πανούσης) κατά τη διάρκεια προγράμματος σε νυχτερινό κέντρο διασκέδασης παρουσιάζει βίντεο που προβάλλεται με προτζέκτορα σε γιγαντοοθόνη στο οποίο εμφανίζεται διάσημος τραγουδιστής (Γιώργος Νταλάρας) να τραγουδά, να διακόπτεται η φωνή του και με ειδική μίξη της εικόνας να ρέει πακτωλός χρημάτων από το στόμα του. Ο τραγουδιστής ζητά τη διακοπή του προγράμματος. Εντοπίστε τα συνταγματικά ζητήματα. [ΑΠ 707/2004]

Σύγκρουση δικαιωμάτων: Σ.16§1 (ελευθερία της τέχνης) αφενός, και Σ.5§1 και Σ.2§1 (τιμή και αξιοπρέπεια) αφετέρου

Ο τραγουδιστής ανήκει στο 2^ο επίπεδο προστασίας (πρόσωπο της επικαιρότητας). Ως προς το Σ.2§1 δεν θίγεται ο πυρήνας. Όμως, θίγεται ο πυρήνας του Σ.5§1, διότι ο τραγουδιστής δεν μπορεί να ανεχθεί προσβολή της αξίας του στο όνομα της τέχνης. Ναι μεν τα δημόσια πρόσωπα υπόκεινται σε σάτιρα, όχι όμως στον ίδιο βαθμό με τα δημόσια πρόσωπα. [Αν το πρόσωπο ήταν άσημο, θα θιγόταν και ο πυρήνας του Σ.2§1. Αντίθετα, δημόσιο πρόσωπο θα έπρεπε να ανεχθεί τη σάτιρα.]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 10

Γνωστός συγγραφέας εκδίδει βιβλίο (Μίμης Ανδρουλάκης, «Μ στη νιοστή»), το οποίο παρουσιάζει τον Απόστολο Παύλο ως σεξουαλικά ανίκανο και τον Ιησού Χριστό ως σύντροφο της Μαρίας Μαγδαληνής κυρίως, αλλά και άλλων γυναικών. Διάφοροι πιστοί διαμαρτύρονται ότι προσβάλλεται το θρησκευτικό τους συναίσθημα και ζητούν να αποσυρθεί το βιβλίο. Εξετάστε τα συνταγματικά ζητήματα που προκύπτουν. [Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 5208/2000]

Σύγκρουση δικαιωμάτων: Σ.16§1 συγγραφέα και αναγνωστικού κοινού (ελευθερία της τέχνης) και Σ.5§1 πιστών (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, διότι το θρησκευτικό συναίσθημα είναι στοιχείο της προσωπικότητας)

Δεν υπάρχει σύγκρουση με το Σ.13§1, διότι δεν απειλείται η θρησκευτική συνείδηση (οι πιστοί μπορούν ακόμα να πιστεύουν ό,τι θέλουν). Δεν εφαρμόζεται το Σ.14 κι αν είναι το βιβλίο έντυπο, διότι αυτός είναι απλά ένας τρόπος μεταφοράς στο κοινό του δημιουργήματος (θα ήταν το ίδιο αν γινόταν μέσω ιστοσελίδας). Εδώ εφαρμόζονται οι ειδικές προστατευτικές διατάξεις του Σ.16§1 (in dubio pro libertate).

Εδώ δεν γίνεται πρακτική εναρμόνιση. Ανεχόμαστε την προσβολή του Σ.5§1. Ο δικαστής είπε ότι η προστασία που παρέχει το Σ.16§1 καλύπτει και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή του, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου. Σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν μπορούμε να δεχθούμε περιορισμό στο σε τι θα έχει πρόσβαση το αναγνωστικό κοινό. Εξάλλου, ο πιστός που θίγεται δεν είναι υποχρεωμένος να διαβάσει το βιβλίο. [Η απάντηση θα ήταν διαφορετική αν θιγόταν η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας συγκεκριμένου προσώπου, όπως στο προηγούμενο πρακτικό.] (βλ. και ΑΠ 13/1999)

[Αν το βιβλίο διαβάζοταν με μεγάφωνα κατά τη διάρκεια της θείας λειτουργίας, εκεί θα γινόταν εσκεμμένη προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος. Οι πιστοί θα προσβάλλονταν ακούσια.]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 11

Στο σενάριο της ταινίας «Μέγας Αλέξανδρος», σε ορισμένες σκηνές, ο Μέγας Αλέξανδρος εμφανίζεται να έχει ομοφυλοφιλικές σχέσεις με τον παιδικό του φίλο και συμπολεμιστή Ηφαιστίωνα. Έτσι, παρουσιάζεται ως πρόσωπο που διατηρούσε ερωτικές σχέσεις και με τα δύο φύλα, δεδομένου ότι είχε παντρευτεί και τη Ρωξάννη. Πολίτες της βόρειας Ελλάδας ζητούν την απαγόρευση προβολής της ταινίας, διότι προσβάλλεται το εθνικό τους αίσθημα. Αναδείξατε τα συνταγματικά ζητήματα.[Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 1235/2005]

Σύγκρουση δικαιωμάτων: Σ.16§1 καλλιτέχνη και αναγνωστικού κοινού (ελευθερία της τέχνης) και Σ.5§1 πολιτών (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, διότι το εθνικό αίσθημα είναι στοιχείο της προσωπικότητας)

Η ταινία λέει ότι είναι φαντασία και δεν αποτυπώνει την ιστορική αλήθεια. Ακόμα όμως κι αν κρίνουμε ότι θίγεται το εθνικό αίσθημα, η προσβολή είναι ανεκτή. [Ως προς ομοφυλοφιλικό φιλί σε τηλεοπτική σειρά, το ΕΣΡ είπε ότι η προβολή ομοφυλοφιλικών σχέσεων δεν θίγει την τιμή κανενός, αλλά παρουσιάζει την πραγματικότητα. Οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις υπάρχουν.]

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 12

Νόμος ορίζει τα τυπικά προσόντα που οφείλουν να πληρούν οι υποψήφιοι για την κατάληψη θέσης διευθυντή εργαστηρίου σε ΑΕΙ. Ένα από αυτά είναι η συμπλήρωση δεκαετίας ως μέλος εργαστηρίου ΑΕΙ είτε στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό. Ο Α, ο οποίος έχει συμπληρώσει εννέα έτη ως μέλος εργαστηρίου, υποστηρίζει ότι η εν λόγω νομοθετική διάταξη παραβιάζει την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ. Ευσταθεί ο ισχυρισμός του Α;

Εννοιολογικός προσδιορισμός Σ.16§5. Αυτοδιοίκηση (δικαίωμα), όμως υπό την εποπτεία του Κράτους (περιορισμός).

Κατά πάγια νομολογία του ΣτΕ (βλ. ενδεικτικά 519/2015), πλήρης αυτοδιοίκηση δεν σημαίνει αυτονομία. Σημαίνει εξουσία των ΑΕΙ να αποφασίζουν για τις δικές τους υποθέσεις με τα δικά τους

όργανα (π.χ. πρόγραμμα σπουδών, επιλογή προσωπικού), με τον περιορισμό όμως της κρατικής εποπτείας, δηλαδή ελέγχου νομιμότητας από κρατικό όργανο στις πράξεις των οργάνων των ΑΕΙ.

Επομένως, το ΑΕΙ μπορεί το ίδιο να επιλέξει τον διευθυντή του εργαστηρίου, ο οποίος όμως πρέπει να πληροί τα τυπικά προσόντα που ορίζει ο νόμος. Η θέσπιση τέτοιων κανόνων θα προϋπέθετε αυτονομία που δεν παραχωρήθηκε στα ΑΕΙ από το Σύνταγμα. Έλεγχος σκοπιμότητας, που απαγορεύεται, θα ήταν εν προκειμένω ο έλεγχος της επιλογής του διευθυντή ακόμα κι αν πληρούσε τα τυπικά προσόντα.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 13

Λόγω της συχνής κατάληψης εθνικών οδών για τη διεκδίκηση διαφόρων αιτημάτων, η Κυβέρνηση αποφασίζει να καταθέσει νομοσχέδιο με το οποίο ποινικοποιεί τον αποκλεισμό των εθνικών οδών. Ειδικότερα, με το νομοσχέδιο ορίζεται ότι οι διαδηλωτές είναι ελεύθεροι να συγκεντρώνονται στις εθνικές οδούς και να τις χρησιμοποιούν ως τόπους συγκέντρωσης, όχι όμως και να τις αποκλείουν απαγορεύοντας τη διέλευση οχημάτων. Πολλές οργανώσεις διαμαρτύρονται και θεωρούν το νόμο αντισυνταγματικό. Αναδείξατε τα ζητήματα αντισυνταγματικότητας.

Περιορισμός του Σ.11§1 (συνέρχεσθαι) για λόγους δημοσίου συμφέροντος.

Ο περιορισμός είναι γενικός και αφηρημένος, διότι απαγορεύεται η διαδήλωση γενικά σε όλους. [Δεν θα ήταν γενικός και αφηρημένος αν απαγορευόταν μόνο στους αγρότες.] Δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, διότι μπορούν να διαδηλώσουν με άλλους τρόπους, ακόμα και να συγκεντρωθούν στις εθνικές οδούς. [Κατά άλλη άποψη, προσβάλλεται και ο πυρήνας λόγω της ποινικοποίησης μιας έκφρασης του συνέρχεσθαι.] Οι σκοποί δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετούνται είναι η εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης, η ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και η ελευθερία κίνησης (Σ.106§1, Σ.5§1, Σ.5§4).

Ως προς την αρχή της αναλογικότητας, το μέτρο δεν είναι προδήλως απρόσφορο, δηλαδή τελείως άσκοπο με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Το μέτρο δεν είναι αναγκαίο, διότι υπάρχουν άλλα ηπιότερα μέτρα (π.χ. διοικητικές κυρώσεις και όχι ποινικοποίηση, περιορισμένη διάρκεια, περιορισμός σε συγκεκριμένη λωρίδα της εθνικής οδού). Το μέτρο δεν είναι *stricto sensu* αναλογικό, διότι το κόστος (ποινικοποίηση μιας κατεξοχήν έκφρασης της δημοκρατικής αρχής) είναι μεγαλύτερο από το όφελος (ελεύθερη διέλευση στις εθνικές οδούς). Επομένως, ο περιορισμός δεν είναι συνταγματικά ανεκτός, διότι δεν σέβεται την αρχή της αναλογικότητας (Σ.25§1εδ.δ').

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 14

Ιδρύεται σωματείο με την επωνυμία «Ένωση Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων» και ως καταστατικός σκοπός σωματείου ορίζεται: α) η οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, διαλέξεων και συγκεντρώσεων, β) η δημιουργία ιστοσελίδας μέσω της οποίας θα ενημερώνονται τα μέλη του για τους στόχους, τους σκοπούς και τις δραστηριότητές του, γ) η συγκρότηση ειδικών επιτροπών για τη

μελέτη επιστημονικών ή άλλων θεμάτων που ενδιαφέρουν την ένωση, δ) η επαφή με τις διοικητικές αρχές, τους πολιτικούς και συνδικαλιστικούς φορείς, με στόχο την προώθηση και επίλυση των επαγγελματικών και συνδικαλιστικών προβλημάτων των Ελλήνων αξιωματικών. Απαγορεύεται ρητά στην ένωση και τα μέλη της: α) η κήρυξη και η συμμετοχή σε απεργία, β) η συμμετοχή των μελών της σε κάθε είδους εκδηλώσεις πολιτικών ή συνδικαλιστικών οργανώσεων, γ) η προσχώρηση των μελών της ως μελών άλλων επαγγελματικών οργανώσεων.

Το αρμόδιο δικαστήριο αρνείται την εγγραφή του σωματείου στα οικεία βιβλία με την αιτιολογία ότι δεν υπάρχει ειδικός νόμος που να επιτρέπει την ίδρυσή του.

Ερωτάται: **1)** Είναι συνταγματικώς ανεκτή η ίδρυση του εν λόγω σωματείου; **2)** Είναι βάσιμη η αιτιολογία του οικείου δικαστηρίου; [ΑΠ 3/2012]

1) Εδώ ζητείται η ερμηνεία των σχετικών συνταγματικών διατάξεων, ώστε να διευκρινιστεί ποιοι είναι οι φορείς των αντίστοιχων δικαιωμάτων. Καλούνται σε εφαρμογή το Σ.12§1 και το Σ.23§1. Σε κανένα από τα δύο δεν φαίνεται ότι οι Έλληνες αξιωματικοί δεν είναι φορείς των δικαιωμάτων αυτών και ότι βρίσκονται εκτός της συνταγματικής προστασίας (δεν θεσπίζεται ειδικός περιορισμός).

Όπου το Σύνταγμα θέλησε να θέσει περιορισμούς σε αυτή την κατηγορία πολιτών που βρίσκονται σε ηθελημένη ειδική κυριαρχική σχέση / ειδική σχέση εξουσίσεως με το Κράτος, το έκανε (περιοριστικά, συσταλτική ερμηνεία):

- Σ.29§3 κομματική ουδετερότητα
- Σ.56§§1,3-4 κωλύματα εκλογιμότητας
- Σ.96§§4-5 υπαγωγή στη δικαιοδοσία των στρατιωτικών δικαστηρίων
- Σ.23§2εδ.β' απαγόρευση απεργίας

2) Σύμφωνα με το Σ.12§1, απαγορεύεται η εξάρτηση από προηγούμενη άδεια, ακόμα και δικαστικής αρχής. Η διατύπωση «τηρώντας τους νόμους του Κράτους» δεν εννοεί ότι χρειάζεται ειδικός νόμος που να επιτρέπει την ίδρυση σωματείου σε συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών, αλλά ότι πρέπει να τηρούνται τα συνταγματικά όρια και οι κανόνες δημόσιας τάξης. Η εγγραφή στα οικεία βιβλία είναι κάτι εντελώς τυπικό. Το δικαστήριο προβαίνει μόνο σε έλεγχο νομιμότητας και όχι σκοπιμότητας. Εν προκειμένω, το καταστατικό του σωματείου επαναλαμβάνει τις συνταγματικές προβλέψεις.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 15

Με απόφασή του, ο Αρχηγός του Πυροσβεστικού Σώματος (Π.Σ.) απαγορεύει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις του Π.Σ. την ανάρτηση ενημερώσεων ή αιτημάτων σχετικών με το σώμα σε οποιοδήποτε σημείο των πυροσβεστικών σταθμών. Είναι συνταγματικώς ανεκτή η εν λόγω απόφαση;

Περιορισμός του Σ.23§1 (συνδικαλιστική ελευθερία), διότι τίθεται από διοικητικό όργανο. Ο Αρχηγός του Π.Σ. είναι μονοπρόσωπη διοικητική αρχή. Όπως και παραπάνω, δεν τίθεται ειδικός περιορισμός στη διάταξη αυτή για τους πυροσβέστες, και επομένως είναι φορείς του δικαιώματος.

Ο περιορισμός είναι γενικός και αφηρημένος, διότι αναφέρεται σε όλους τους πυροσβεστικούς σταθμούς. Θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, διότι απαγορεύεται απόλυτα στους πυροσβέστες η έκφραση των αιτημάτων τους (βλ. και Σ.23§1 «ανεμπόδιστη άσκηση»). [Κατ'άλλη άποψη, δεν θίγεται, διότι υπάρχουν άλλοι τρόποι άσκησης π.χ. αναρτήσεις στο διαδίκτυο ή να μοιράζουν φυλλάδια.]

Ακόμα κι αν δεχθούμε ότι δεν θίγεται ο πυρήνας, και πάλι δεν υπάρχει κάποιος δημόσιος σκοπός που εξυπηρετείται εν προκειμένω. Ακόμα κι αν δεχθούμε ότι υπάρχει δημόσιος σκοπός (π.χ. δημόσια τάξη και ασφάλεια), ο περιορισμός δεν είναι σύμφωνος με την αρχή της αναλογικότητας. Είναι προδήλως απρόσφορος (έλλειψη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ μέτρου και σκοπού), μη αναγκαίος (υπάρχουν ηπιότερα μέτρα, π.χ. θα μπορούσε να επιτραπεί ανάρτηση σε ένα σημείο) και μη αναλογικός *stricto sensu* (το κόστος είναι μεγαλύτερο από το όποιο όφελος).

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 16

Με απόφασή του, ο Υπουργός Υγείας παύει τα διοικητικά συμβούλια όλων των ιατρικών συλλόγων της χώρας και τα αντικαθιστά επ'αόριστον με διοικούσες επιτροπές. Ως αιτιολογία προβάλλει ότι στην πρόσφατη πανδημία δεν εξέδωσαν επαρκείς οδηγίες για την ασφαλή λειτουργία των ιδιωτικών ιατρείων. Είναι συνταγματικώς ανεκτή η εν λόγω απόφαση;

Οι ιατρικοί σύλλογοι, όπως και οι δικηγορικοί, είναι ΝΠΔΔ σωματειακού χαρακτήρα. Προβλέπεται υποχρεωτική εγγραφή των ασκούντων το ιατρικό ή δικηγορικό επάγγελμα αντίστοιχα. Αυτό αποτελεί συνταγματικά θεμιτό περιορισμό του Σ.12§1 (ίσως και του Σ.5§1) ως προς την μη υποχρέωση εγγραφής σε σωματείο (που προκύπτει εξ αντιδιαστολής από τη διάταξη, και σύμφωνα με το ΕΔΔΑ), διότι πρόκειται για επαγγέλματα που επιδιώκουν σκοπούς δημοσίου συμφέροντος (προστασία της υγείας των πολιτών και εύρυθμη απονομή της δικαιοσύνης αντίστοιχα).

[Κατά τον Βλαχόπουλο, για τα ΝΠΔΔ σωματειακού χαρακτήρα δεν εφαρμόζεται το Σ.12 γιατί εκεί χρειάζεται οικειοθελής ελεύθερη συνένωση, ενώ η σύσταση αυτών προβλέπεται από το νόμο.]

Περιορισμός του αυτοδιοίκητου των ιατρικών συλλόγων. Ο περιορισμός είναι γενικός και αφηρημένος, διότι αφορά όλους τους ιατρικούς συλλόγους. Θίγεται όμως ο πυρήνας του δικαιώματος του αυτοδιοίκητου των ιατρικών συλλόγων, διότι η αντικατάσταση των Δ.Σ. γίνεται επ'αόριστον και δεν προβλέπονται εκλογές. Η κρίση ότι δεν εξέδωσαν επαρκείς οδηγίες αποτελεί έλεγχο σκοπιμότητας και όχι νομιμότητας.

Ακόμα κι αν δεχθούμε ότι δεν θίγεται ο πυρήνας (π.χ. αν ο περιορισμός δεν προβλεπόταν επ'αόριστον) και ότι εξυπηρετείται ο δημόσιος σκοπός της προστασίας της υγείας, θίγεται η αρχή της αναλογικότητας. Δεν υπάρχει προσφορότητα, διότι ο περιορισμός είναι προδήλως απρόσφορος (δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του περιορισμού και της προστασίας της υγείας). Δεν υπάρχει ούτε αναγκαιότητα αφού υπήρχαν ηπιότερα μέτρα (π.χ. εντολή να εκδώσουν οδηγίες). Δεν υπάρχει ούτε *stricto sensu* αναλογικότητα, διότι το κόστος (πλήξη αυτοδιοίκητου) είναι μεγαλύτερο του οφέλους.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 17

Με νόμο ορίζεται ότι: α) σε όλα τα νοσοκομεία του ΕΣΥ καθιερώνεται η υποχρέωση αναγραφής στη συνταγογράφηση της δραστικής ουσίας του φαρμάκου, και β) όλοι οι ιατροί (και οι ιδιώτες) θα συνταγογραφούν κάνοντας αποκλειστικά χρήση της χημικής ονομασίας των φαρμάκων των δέκα μεγαλύτερων σε κατανάλωση δραστικών ουσιών για τις οποίες υπάρχουν φάρμακα με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και γενόσημα, εξαιρουμένων αυτών για τις χρόνιες παθήσεις. Αναδείξατε τα ζητήματα αντισυνταγματικότητας. [ΟλΣτΕ 3802/2014]

Περιορισμός του Σ.5§1 (επαγγελματική ελευθερία ιατρών) και του Σ.21§3 (υγεία ασθενών).

Ως προς το Σ.21§3: Γενικός και αφηρημένος περιορισμός, διότι αφορά όλους τους ασθενείς. Δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, διότι οι ασθενείς εξακολουθούν να παίρνουν φάρμακα. [Ο περιορισμός αυτός δεν σημαίνει ότι ο ασθενής δεν μπορεί να πάρει κάποιο άλλο φάρμακο, απλά δεν καλύπτεται από τα ασφαλιστικά ταμεία και θα πρέπει να το πληρώσει ο ίδιος.] Ο δημόσιος σκοπός που εξυπηρετείται είναι η διάσωση των ασφαλιστικών ταμείων (Σ.22§5), ώστε να συνεχίζουν να υπάρχουν και να παρέχουν κοινωνική ασφάλιση. Εξοικονομούνται πόροι γιατί τα γενόσημα είναι πιο φθηνά. Έτσι εξυπηρετείται εμμέσως και το δικαίωμα στην υγεία (Σ.21§3). [Εδώ δηλαδή το δικαίωμα που περιορίζεται αποτελεί παράλληλα και δημόσιο σκοπό. Φαίνεται και η σχέση μεταξύ κοινωνικών δικαιωμάτων και διαθέσιμων κρατικών πόρων.] Αρχή αναλογικότητας:

- Προσφορότητα: Όχι προδήλως απρόσφορο μέτρο (αιτιώδης σύνδεσμος: λιγότερες δαπάνες – περισσότερα χρήματα για τα ασφαλιστικά ταμεία).
- Αναγκαιότητα: το ΣτΕ έκρινε ότι ήταν αναγκαίο το μέτρο διότι δεν υπήρχαν ηπιότερα (πριν είχε θεσπιστεί η ρύθμιση της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, αλλά δεν ήταν αρκετό για να σωθούν τα ασφαλιστικά ταμεία) – επίσης εξαιρέθηκαν οι χρόνιες παθήσεις και δόθηκαν και τα 10 μεγαλύτερα σε κατανάλωση – κατά άλλη άποψη πάντως υπήρχαν ηπιότερα μέτρα (π.χ. να δίνονταν τα 20 μεγαλύτερα σε κατανάλωση ή να εξαιρούνταν κι άλλες παθήσεις)
- Εν στενή εννοία αναλογικότητα: το όφελος είναι η διάσωση ταμείων, ενώ το κόστος είναι οι άγνωστες συνέπειες των γενοσήμων μακροπρόθεσμα στην υγεία των πολιτών (αμφισβητείται ακόμα το αν τα γενόσημα είναι το ίδιο αποτελεσματικά με τα ονομαστικά φάρμακα) – βέβαια το ΣτΕ έθεσε και ασφαλιστικές δικλίδες, π.χ. ελέγχους των γενοσήμων – και οι δύο απόψεις

Ως προς το Σ.5§1: Γενικός και αφηρημένος περιορισμός, διότι αφορά όλους τους ιατρούς. Δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Οι ιατροί συνεχίζουν να συνταγογραφούν όλες τις δραστικές ουσίες και έχουν και μια λίστα επιλογών. Και εδώ εξυπηρετείται ο δημόσιος σκοπός της διάσωσης των ασφαλιστικών ταμείων (Σ.22§5) και κατ'επέκταση της υγείας (Σ.21§3). Αρχή αναλογικότητας:

- Όχι προδήλως απρόσφορο μέτρο (υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος)
- Αναγκαίο μέτρο (και αντίθετη άποψη, βλ. παραπάνω)
- Εν στενή εννοία αναλογικό μέτρο (το όφελος, δηλαδή η διάσωση των ασφαλιστικών ταμείων, είναι μεγαλύτερο του κόστους, δηλαδή του περιορισμού της επιλογής των ιατρών να συνταγογραφούν όποιο φάρμακο θέλουν)

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 18

Νόμος ορίζει ότι κατά τις πανελλήνιες εισαγωγικές εξετάσεις, κάθε ΑΕΙ θα επιφυλάσσει το 10% των θέσεων σε αθλητές οι οποίοι θα έχουν λάβει κάποια διάκριση έως την έβδομη θέση σε αθλητική διοργάνωση ευρωπαϊκού τουλάχιστον βεληνεκούς. Η ίδια αυτή κατηγορία μαθητών θα επωφελείται και μίας προσαύξησης της τάξης του 15% στα μόρια που θα έχουν ήδη επιτύχει. Μαθητής, ο οποίος δεν εισήχθη στη Νομική Σχολή Κομοτηνής παρά το γεγονός ότι είχε μεγαλύτερο αριθμό μορίων από αυτών που πέτυχαν οι αθλητές πριν την προσαύξηση, παραπονείται για αντισυνταγματικότητα της ρύθμισης. Ευσταθεί ο ισχυρισμός του μαθητή; Και αν ναι, πώς θα μπορούσε να θεμελιωθεί η αντισυνταγματικότητα της ρύθμισης; [ΟλΣτΕ 686/2018 για μη εισαγωγή σε Ιατρική Σχολή]

Πρόκειται για ζήτημα σχετικό με την αρχή της ισότητας (Σ.4§1). Η ρύθμιση αφορά όμοιες καταστάσεις, συγκεκριμένα μαθητές που θέλουν να εισαχθούν σε ΑΕΙ. Για μια κατηγορία μαθητών όμως προβλέπεται απόκλιση από τη βασική ρύθμιση. Η ανόμοια μεταχείριση συνίσταται στο ότι οι αθλητές έχουν παραπάνω προνόμια (θέσεις ειδικά για αυτούς, προσαύξηση μορίων). Επομένως προχωράμε στον έλεγχο συνταγματικότητας της απόκλισης.

Εδώ παραβιάζεται και η αρχή της αξιοκρατίας στον ιδιωτικό τομέα (Σ.5§1). Εισάγονται προνόμια μη ακαδημαϊκά. [Αντίθετα, το βάρος που τίθεται στους υποψήφιους φοιτητές αγγλικής φιλολογίας να εξεταστούν και στα αγγλικά αποτελεί ακαδημαϊκό κριτήριο και άρα δεν παραβιάζεται η αρχή της αξιοκρατίας.]

Περιορισμός στην πρόσβαση στα ΑΕΙ (Σ.16§2). Γενικός και αφηρημένος χαρακτήρας. Δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος των μαθητών που δεν έχουν προνόμιο, διότι δεν αποκλείονται από την εισαγωγή στα ΑΕΙ οι μη αθλητές. [Θα θιγόταν αν το ποσοστό των αθλητών ήταν 80% ή αν εισάγονταν προνομιακά όλοι όσοι ασκούν ένα άθλημα.] Ο δημόσιος σκοπός που εξυπηρετείται είναι η προαγωγή και ενθάρρυνση του αθλητισμού (Σ.16§9). Αρχή αναλογικότητας:

- Όχι προδήλως απρόσφορο μέτρο (αιτιώδης σύνδεσμος π.χ. περισσότερος ελεύθερος χρόνος για ενασχόληση με τον αθλητισμό)
- Όχι αναγκαίο (υπήρχαν ηπιότερα μέτρα π.χ. όχι όλα τα προνόμια μαζί, μικρότερο ποσοστό προσαύξησης μορίων, λιγότερες θέσεις για αθλητές, μέχρι 3^η και όχι 7^η θέση, μόνο για εισαγωγή σε αθλητικές σχολές)
- Εν στενή εννοία αναλογικό μέτρο (μεγαλύτερο το κόστος, η διάκριση δηλαδή μέσα στο πολύ αυστηρό σύστημα των πανελλήνιων, από το όφελος, δηλαδή την ευκολότερη εισαγωγή των αθλητών ώστε να προάγεται ο αθλητισμός)

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 19

Κρατούμενοι στις δικαστικές φυλακές επαρχιακής πόλης που επιθυμούν να προσεύχονται, διαμαρτύρονται διότι, ενώ υπάρχει ναός χριστιανικής θρησκείας εντός των φυλακών, δεν υπάρχει αντίστοιχος χώρος λατρείας της δικής τους θρησκείας, παρά το ότι αποτελούν την πλειονότητα των κρατουμένων. Ζητούν να διαμορφωθεί αντίστοιχος χώρος λατρείας, διαφορετικά να τους επιτραπεί να προσεύχονται σε άδεια αίθουσα των φυλακών. Επίσης, διαμαρτύρονται διότι, ενώ η φυλακή έχει χωρητικότητα 300 κρατουμένων, κρατούνται σε αυτήν 700 άτομα και ζητούν την αποσυμφόρμή της.

Τα όργανα των φυλακών απορρίπτουν τα αιτήματα και ορίζουν ότι η απόφασή τους είναι αμετάκλητη, μη δεκτική προσφυγής σε δικαστήριο. Ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός παρουσιάζει με εκτενές ρεπορτάζ το ζήτημα και σε σχολιασμό λαμβάνει θέση υπέρ του αιτήματος των κρατουμένων σχετικά με τον χώρο λατρείας. Άλλος ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός, αντίθετα, παραποιεί τα γεγονότα και σε σχολιασμό τάσσεται κατά. Το ΕΣΡ επιβάλλει κυρώσεις σε αμφότερους τους σταθμούς με την αιτιολογία ότι λαμβάνουν θέση στο ζήτημα και απαγορεύει αναπαραγωγή των σχολιασμών από τους ίδιους τηλεοπτικούς σταθμούς. Αναπτύζτε τα ζητήματα θεμελιωδών δικαιωμάτων που ανακύπτουν.

Το Κράτος μπορεί να παραβιάσει δικαιώματα και όταν απέχει (δεν κάνει τίποτα), ενώ έπρεπε να δράσει. Ζητήματα περιορισμών δικαιωμάτων.

Ως προς τον χώρο λατρείας:

- Παραβίαση δικαιώματος στη θρησκευτική λατρεία (Σ.13§2). Θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, διότι δεν τους επιτρέπεται να λατρεύουν πουθενά (ούτε σε άδεια αίθουσα).
- Παραβίαση Σ.13§2 σε συνδυασμό με Σ.4§1, διότι το Σ.13§2 των χριστιανών δεν παραβιάζεται. Δεν υπάρχει σκοπός δημοσίου συμφέροντος που να δικαιολογεί αυτή τη διαφορετική μεταχείριση, ενώ οι αιτούντες αποτελούν και την πλειονότητα.

Ως προς το αίτημα για αποσυμφόρηση:

- Παραβίαση του δικαιώματος στην υγεία (Σ.21§1) και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Σ.5§1). Θίγεται ο πυρήνας των δικαιωμάτων, διότι πρόκειται για υπερδιπλάσιο αριθμό κρατουμένων.
- Μπορεί να υποστηριχθεί και παραβίαση της αξίας του ανθρώπου (Σ.2§1), εφόσον βέβαια οι συνθήκες είναι τέτοιες που καταλήγουν να ισοδυναμούν με εξευτελιστική και απάνθρωπη μεταχείριση (το ΕΔΔΑ το έχει δεχθεί σε αντίστοιχη περίπτωση).
- [Αν αντί για 700 ήταν 400 κρατούμενοι (δηλαδή +100) ίσως να μη θιγόταν ο πυρήνας, αλλά θα σταματούσαμε εδώ λόγω έλλειψης δημοσίου σκοπού. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί η ύπαρξη δημοσιονομικού συμφέροντος, διότι το μέτρο δεν λαμβάνεται για τη σωτηρία του Κράτους, ούτε επίκειται κατάρρευσή του.]

Ως προς το αμετάκλητο της απόφασης:

- Παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας (Σ.20§1). Θίγεται ο πυρήνας, διότι δεν επιτρέπεται καθόλου προσφυγή στο δικαστήριο.

Ως προς τις κυρώσεις του ΕΣΡ:

- Παραβίαση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης των τηλεοπτικών σταθμών (Σ.20§2). Θίγεται ο πυρήνας, διότι δεν κλήθηκε κανένας ποτέ.
- Εννοιολογικός προσδιορισμός Σ.15§2 (απαιτεί αντικειμενική μετάδοση ειδήσεων με ίσους όρους). Το ΕΣΡ επανέφερε την κατάσταση σε αυτό που κατά την άποψή του προβλέπει το Σύνταγμα. Ο δεύτερος σταθμός όντως παραβίασε τη διάταξη, διότι παραποίησε τα γεγονότα. Για τον πρώτο σταθμό όμως το ΕΣΡ βγήκε εκτός των ορίων που προβλέπει η διάταξη, επομένως πρόκειται πλέον για περιορισμό δικαιώματος και όχι για προσδιορισμό. Παραβιάστηκε, λοιπόν, το Σ.14§1 (ελευθερία της έκφρασης) του δεύτερου σταθμού.
- Παραβίαση του ατομικού δικαιώματος του κοινού για πληροφόρηση (Σ.5Α).

ΠΡΑΚΤΙΚΟ 20

Τα μέλη του ροκ συγκροτήματος Α εισέρχονται αιφνιδιαστικά σε εκκλησία την ώρα της θείας λειτουργίας και, επικαλούμενοι την ελευθερία της τέχνης, διακόπτουν τη λειτουργία και δίνουν συναυλία εναντίον των αρχιερέων. Η αστυνομία επεμβαίνει και διαλύει τη συναυλία. Ερωτάται: **α)** Είναι συνταγματική η διάλυση της συναυλίας; **β)** Θα άλλαζε η απάντηση εάν η συναυλία είχε ως σκοπό την ευαισθητοποίηση των πιστών για τα παιδιά της Αφρικής; **γ)** Θα άλλαζε η απάντηση εάν το συμβάν λάμβανε χώρα σε ώρες που δεν πραγματοποιείται θεία λειτουργία; **δ)** Θα ήταν συνταγματικά επιτρεπτό να τιμωρηθούν τα μέλη του συγκροτήματος για το υποτιθέμενο ποινικό αδίκημα της εξύβρισης αρχιερέων;

α) Σύγκρουση δικαιωμάτων Σ.13§2 (θρησκευτική λατρεία) και Σ.16§1 (ελευθερία της τέχνης). Δεν χωρεί στάθμιση, διότι η λειτουργία διακόπηκε πλήρως και άρα θίγεται ο πυρήνας του Σ.13§2.

Σύγκρουση δικαιωμάτων Σ.5§1 αρχιερέων (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) και Σ.16§1 (ελευθερία της τέχνης). Οι αρχιερείς δεν είναι δημόσια πρόσωπα, αλλά απλοί πολίτες. Επομένως δεν είναι δεκτικοί προσβολής. Με την εξύβρισή τους θίγεται ο πυρήνας του Σ.5§1. [Κατά μια νομολογία, όμως, οι αρχιερείς λόγω του ηθικού τους φορτίου είναι δημόσια πρόσωπα, αλλά αυτό αφορά κυρίως την ιδιωτική τους ζωή (Σ.9§1).]

Δυνητικά σύγκρουση Σ.2§1 αρχιερέων (αξία του ανθρώπου) και Σ.16§1 (ελευθερία της τέχνης), αν η εξύβριση ήταν τόσο έντονη που προσβάλλει την αξία των αρχιερέων. Σε μια τέτοια περίπτωση, δεν χωρεί στάθμιση, διότι το Σ.2§1 δεν είναι δεκτικό κανενός περιορισμού.

β) Ως προς τους αρχιερείς θα άλλαζε η απάντηση διότι δεν υπάρχει εξύβριση, και άρα δεν θα θιγόταν το Σ.5§1 και το Σ.2§1. Εδώ εφαρμόζεται και το Σ.11§1 (συνέρχεσθαι) για το συγκρότημα, διότι η συναυλία μεταδίδει μήνυμα. Δεν αλλάζει η απάντηση ως προς το Σ.13§2, διότι πάλι θίγεται ο πυρήνας του λόγω πλήρους παρεμπόδισης της λειτουργίας.

γ) Πάλι υπάρχει σύγκρουση μεταξύ Σ.13§2 (η εκκλησία είναι χώρος λατρείας) και Σ.16§1, αλλά δεν θίγεται ο πυρήνας του πρώτου (δεν διακόπτεται η λειτουργία) και άρα χωρεί στάθμιση. Η συναυλία θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί, αλλά με την άδεια των πιστών ή της εκκλησίας. Θίγεται και το Σ.5§1 εφόσον εξυβρίζονται οι αρχιερείς.

δ) Η ερώτηση που τίθεται είναι αν αυτός ο νόμος (που θεωρούμε ότι υπάρχει) εφαρμόζεται και όταν ασκείται η ελευθερία της τέχνης. Το Σ.16§1 είναι ανεπιφύλακτο δικαίωμα, όμως δεν γίνεται στο όνομα της τέχνης να προσβάλλονται συνταγματικά δικαιώματα άλλων, όπως το Σ.5§1 και το Σ.2§1. Επομένως, θα μπορούσαν να τιμωρηθούν με τον νόμο αυτό.